

JSSN 0136—7064

Агитатордын БЛОКНОДЫ

1989

АВГУСТ

8 №

БАСТЫРА ОРООНДОРДЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ВИРИККИЛЕГЕР!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын
идеологический бөлүги

1989 j.
август
8 №

АЛТАЙДЫҢ ВИЧИК ЧЫГАРУЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ

‘БАЖАЛЫКТАР

Пландарды бұдүрери учун	3
Јаңырта тәзәәр јолдо	7
Коммунисттер баштаачы јерде	12
Јаан учурлу семинар- јуун	16
Бүгүнги телекей	19
Азырал белетеген ле аш јуунаткан өйдө кычырар лекциялар	29
Алтайларды XVIII чакта калмык јерине көчүргени	31
Јаңы бичиктер	33

СОДЕРЖАНИЕ

За выполнение планов	3
На путях перестройки	7
Авангардная роль коммунистов	12
Областной семинар-совещание	16
Мир сегодня	19
Тематика лекций на период заготовки кормов и уборки урожая в 1989 году	29
Переселение алтайцев в XVIII в. на калмыцкие земли	31
Новые книги	33

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

Редакционная коллегия

Подписано в печать 22. 08. 89. Формат 60X84 1/16. Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,87. Тираж 300 экз. Заказ 3359. Цена 5 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 659700 г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 35.

ПЛАНДАРДЫ БУДУРЕРИ УЧУН

Быжылгы жылдын баштапкы жарымында албаты-хозяйствонун бөлүктөрүнүн ижин тыгыдары, государствонун пландарын будүрери жанынан партийный организациялар тын кичеендилер. Бу сурактар аайынча областта научно-практический конференция, семинарлар өткөн. Партиянын райкомдорунун пленумдарында экономиканы жагырта төзөр баш ууламжыларды, албатыга керектү товарларды көптөдөр, туралар тударын түргендедер жолдорды ла экономикала колбулу өскө дө сурактарды шүүшкен.

Туулу Алтайда 15 колхоз ло совхоз, бир муннан ажыра бригадалар ла звенолор аренданын подрядыла иштегилейт. Арендала иштеп турган коллективтердин колында уйлардын 38 проценти, койлордын ла эчкилердин 42 проценти. Олор кыралардын тал-ортозын арендага алдылар. Промышленностьтын ла жеткилдештин бастыра бөлүктери жагы экономический айалгада иштеп турулар.

Андый да болзо, областтын экономиказында ла социальный керектеринде айалга чочыдулу. Кезик предприятиялер баштапкы жарымжылдыктын пландарын будүрүп болбодылар. Кезик партийный комитеттер десе, совет органдардын керектерине киришпеске турус деп шылтактанып, экономический ле социальный программалар, пландар будүп турганын, экономиканы жагырта төзөп турганын шиндебей, жартамал-политический ишти башкарбай турулар.

Договорлор аайынча молжулар алты айдын туркунына 96,7 процентке бүткен. 2 миллион салковойдын продукциязы жетире берилбеген. Промышленностьтын продукциязын эдип чыгарар жакылтаны жүк ле эки аймак — Кан-Оозы ла Көксуу-Оозы аймактар будүрген. Горно-Алтайск город — 543, Турачак — 507, Чой аймак 302 мун салковойдын продукциязын жетире бербеди. Областта быжылгы жылдын баштапкы жарымында жарган агаш, черет, жуунтылу темирбетон, аш-курсактын продукталары былтыргызынан ас эдилген.

Строительстводо жарымжылдык планды Майма, Ондой,

Кош-Агаш райондор бүдүргөн. Горно-Алтайск городто жаан учурлу объекттерде — кирпич эдер заводты кенгидеринде, темирбетон эдимдердин заводында агашла узанар цехти, пединституттын туразын, облбольницанын хирургический корпусын тударында иш жылбайт. Школдор, балдардын уч-реждениелерин, клубтар тудар программалар бүтпей туру.

Капитальный строительство программаны бүдүрерге иштеер улус, стройматериал жедиштейт. Горно-Алтайсктагы текшистроительный тресттин быжылгы жылдагы программазын бүдүрерге үзеери 150 штукатур керек.

Бытовой жеткилдештин предприятиелери кезик көргүзүл-лер аайынча бийик жедимдерлү де болзо, улус бүгүн керек-сип турганын толо ло чындыйлу жеткилдеп болбой турулар.

Садунун планы баштапкы жарымжылдыкта 102 процент-ке бүткен де болзо, садуда эн керектү кийим, өдүктөр, бал-дардын товарлары, самын, кийим жунар порошоктор ас. Калганчы өйдө Горно-Алтайск городто магазиндерде сүт, сүттен жазаган курсак жедикпестү болот.

1989 жылдын баштапкы жарымында область государство-го сүт садар жакылтаны — 97, эт садар жакылтаны 102 про-центке бүдүргөн. 700 тонн сүт жетире табыштырылбады. Сүт-тин планын сок жангыс Көксуу-Оозы аймак бүдүргөн.

Сүттин планы бүтпеген төс шылтак — саап турган уйлардын тоозы астаганы, сүттегири жабызаганы. Темдек-тезе, конок туркунына бир уйдан саап турган сүт июль айда, былтыргы жылга көрө, Чой аймакта 0,2 килограммга, Турачакта — 0,3, Кан-Оозында — 0,8, Өндөйдө 1,6 кило-граммга астаган.

Хозяйстволордын башкараачылары алдынан бойы баш-карынар көп праволор алала, сүт көптөдөри жанынан тын кичеенбей барганын темдектеер керек. Уйлардын тоозын астадып турган учуралдар бар. Темдектезе, Шебалин аймак-та саап турган уйлардын тоозы 1260 тынга, Майма аймак-та 1509 тынга астады.

Сүттин чындыйы жабызаган. Онон улам агропромком-бинат баштапкы жарымжылдыкта бир миллион салковойго шыдар кирелтени жетире албады. Чындыйы коомой дейле, сүтти завод албай турган учуралдар көптөди. Көксуу-Оозындагы сүтзавод июль айда бирме күннин туркунына Амурдагы, Абайдагы, Карагайдагы совхозтордон барган 30 тонн сүтти албаган. Кан-Оозы аймакта «Путь Ильича» ла «Путь Ленина» колхозтордо баштапкы сортло табышты-рып турган сүт 52 процентке астады.

Туш улустын бойында артыкташкан сүтти садып алары сүреен коомой төзөлгөн. Жарымжылдык план жүк ле 10,3 процентке бүткен. Ондой ло Кан-Оозы аймактарда улустан бир де тонн сүт садып албаган.

Жайдын эмдиги жарамыкту ойин сүтти көптөдөрине, малды тойындырып семиртерине тузаланар керек. Малды одорлодып кабыраарын чике төзөөр, концентратла, жажыл азыралла үзеери азыраар керек. Сүтти соодор бастыра аргаларды тузаланар, уй саачыларга ла уй кабыраачыларга саап алган сүт аайынча төлөөр керек.

Жайгы өйдө сүтти көптөдөри жанынан Көксуу-Оозы аймактын совхозторы жакшы иштеп турулар. Абайдагы совхозтын Талдудагы ла Сугаштагы фермалары аренданын подрядына көчөлө, уйлардын сүдин көптөдөр бастыра аргаларды тузаланып турулар. Мында одорлорды билгир солыйтаны, уйларга тус жаладары, үзеери азыраары, уйлар кызыр артарын жоголторы ла өскө дө кичеemel жакшы једимдерге экелип туру. Совхоз июнь айдаг ала сүтти жылдын экинчи жарымынын планы учун табыштырды.

Анайда жакшы иштеп турган учуралдар аймакта ас эмес. Зоотехнический ишти Ю. Басаргин башкарып турган ССР Союзтын 60-чы жылдыгынын адыла адалган совхоз январь-июнь айларда сүтти, былтыргызына көрө, 13 процентке көптөтти. Уйларга кичеemelди тыгыдала, Кайтанактагы ла Кагайдагы совхозтор жакшы једимдерге једип алдылар.

Је Көксуу-Оозы аймактын уй саачыларынын жакшы једимдери бүгүн областыта јаан једикпестерди бөктөп болбойтоны јарт. Сүтти, былтыргы жылга көрө, 14 мун центнерге ас табыштырган. Оны кыштын учы јаар азырал једишпей барганыла, јас орой келгениле актаарга јарабас. Ненин учун дезе, айалгазы түгей фермаларда, хозяйстволордо көргүзүлер тын өрөлү-төмөндү.

Темдек эдип, Ондой аймакты алалы. Аймакты бүткүлинче алза, сондош тын. Сүт былтыргызынан 15 процентке ас. Је «Искра» колхозто керектер андый коомой эмес. Ненин учун дезе, Хабаровканын ла Олөтүнн коммунисттери фермаларда ишти јаантайын ајаруда тудуп, ишти чике төзөп, башкарып јадылар. Арендатор-малчылар уйларды азырап кичеери, Себи бажындагы јайгы одорлорды чике ле билгир тузаланары жанынан јаан иш өткүрип турулар. Уй саачылар А. Екеева ла өскөлөри де уйларды кичееп, зоотехнический некелтелерди бүдүрип, сүтти көптөдөр арга барын бойынын ижиле көргүзип турулар.

XXIV партсъездтин адыла адалган колхоз фермада сүт-темир уйларды көптөдөлө, жаңы технология тузаланып, жакшы жедимдерге жедип алды. Коштой турган Кенгидеги совхозтын Шибеедеги фермазында керектер чек өскө. Азыйда бу ферма, анайда ок совхоз, аймактагы мөрөйдө баштаачы жерлерде туратан. Бүгүн хозяйство — калганчы жерде.

Продукцияны көптөдөри жанынан бойлорында бар аргаларды Калининнинг адыла адалган, Карл Маркстын адыла адалган колхозтор тузаланып болбой турулар.

Шебалин аймактын хозяйстволоры баштапкы жарымжылдыкта көпкө жедип алар аргалу болгон. Алтайда ченемелдү хозяйство планды бүдүрерге эмеш ле жедип болбоды, сүттин планы 99,7 процентке бүткен. Аймакты «Каракольский» совхоз кайра тартат. Хозяйство сүтти, былтыргызына көрө, 18 процентке аstatкан. «Оленевод» совхоз сүреен уян иштеди. Хозяйство заводко табыштырган сүттин 8,9 проценти сортовой эмес, 25 проценти экинчи сорт.

Государствого төлүлү арткан хозяйстволордын тоозында — Дмитриевкадагы, Жолодогы, Коргондогы совхозтор, Кан-Оозы аймакта «Путь Ильича», Лениннинг адыла адалган колхозтор.

Жедикпестерди кышка жетире уйларды кичееп кабырганы ла үзеери азыраганы ажыра жоголтор керек. Баштапкы жарымжылдыкта төлүни жоголторго күнүн ле саржу ла сыр эдеечи заводторго эки жарым мун литрден сүт аткараар-керек. Анайда эдерге кажы ла уйдаг конок туркунына 12—14 килограмманг сүт саар арга бисте бар.

Областын колхозторы ла совхозторы 1989 жылдын баштапкы жарымында государствого эт табыштырар жакылтаны ажыра бүдүрдилер. Шебалин аймак планды 15 процентке ажыра бүдүрген. Жаңыс ла Алтайда ченемелдү хозяйствонун фермаларынан государствого 3400 центнер эт аткарылды. Кан-Оозы аймак этке көп мал табыштырды. Жарымжылдыктын программанын Улаган аймак бүдүрбеди. Ондой аймакта «Искра» колхоз, Кенгидеги совхоз төлүлү арттылар.

Жылдын экинчи жарымында этти ле сүтти общественный сектордо (колхозтордо ло совхозтордо) көптөткөни, анайда ок туш улустар садып алганы ажыра жылдык планды бүдүрери агропромкомбинаттын, аймакисполкомдордын, хозяйстволордын алдында турган задача. Бу задачаны жегүлү бүдүрерине партийный организациялардын жартамал-политический ижи ууланар учурлу.

ЈАНҢЫРТА ТӨЗӨӨР ЈОЛДО

Областынын партийный организациязы ишкүчиле јаткандардын политический ле экономический үредүзинин системазын јангырта төзөөри керегинде КПСС-тин Төс Комитединин јобин бүдүрип, элбек иш өткүрди. Политүредүнин партиянын обкомындагы туразы, горкомдогы ла райкомдордогы кабинеттери КПСС-тин Төс Комитединин јобинде айдылганы аайынча бойынын бастыра ижин өскөрттилер.

Партийный ла комсомольский үредүде үренетен курстарды ла программаларды талдап аларда үренетен улустын күүнин ајаруга алган. Үренер эдип, КПСС-тин экономический политиказынын, интернационализмге тазыктыларынын, совет обществодо демократияны элбедеринин јаан учурлу сурактарын алган. Политический ле экономический сурактарды акту бойынын пландарыла үренеечи коммунисттердин тоозы эки катап көптөгөн. Үредүде блаажып тартыжатан клубтар, пенсионерлерге лекторийлер элбеде таркады. Бастыра бар 638 партийный школдо өткөн жылда 14 мун кижи үренди.

Шебалин, Чой, Қан-Оозы аймактардын кезик предприятиелеринде ле хозяйстволорында пропагандисттерди үренеечилер бойлоры туткан. Пропагандистке КПСС-тин райкомдорынын качыларын, бюронын члендерин, аймактардын башкараачы ишчилерин тудуп ла көстөп турган учуралдар көптөди. Темдектезе, партиянын Чойдогы райкомында бар 11 партишчинин бежүзи баштамы парторганизацияларда пропагандисттер.

Партиянын обкомы, горкомы ла райкомдоры үредү идеяный ла теоретический бийик кеминде ле једимдү болорына, пропагандисттерди белетеерине, озорло иштеерине јаан ајару эдип јадылар.

КПСС-тин обкомынын качыларынын јуунында «Јашөскүримнин иште ле эл-јондо эрчимин тыгыдарында политический ле экономический үредүнүн учурын бийиктедери

жанынан партиянын Маймадагы райкомынын ижи керегинде» суракты шүүшкен. Политүредүнинг Туразынын ишчилери Шебалин аймактын пропагандисттери үредү өткүреринде улустын эрчимин тыгыдар эп-аргаларды тузаланып турган ченемелле таныштылар. Бу сурак аайынча аймакта 4 семинар, 3 ачык үредү өткөн.

Жуулган ченемелди КПСС-тин обкомынын идеологический бөлүгинин ле райкомнын идеологический комиссиясынын Шебалинде жаба өткөн жуунында шүүшкен. Жуунда үредүни жангырта төзөөр, једимдү эдер сурактар аайынча тузалу куучын болды.

КПСС-тин горкомынын ла райкомдорынын бюросында үредүни жангырта төзөөр иштер бүдүп турганын, ол жанынан баштамы партийный организациялардын ижин шүүп көргөн. Темдектезе, КПСС-тин Ондойдогы райкомынын бюросында «Искра» колхозтын партийный организациясы үредүнинг учурын бийиктедери жанынан өткүрип турган ижи керегинде суракты шүүшкен. КПСС-тин Көксуу-Оозындагы райкомынын бюросы политический ле экономический үредүни једимдү эдип алары жанынан нени эдип турганы керегинде СССР-дин 60-чы жылдыгынын адыла адалган совхозтын дирекциясынын, парткомынын, профкомынын, ВЛКСМ-нин комитединин отчетторын уккан.

Өткөн үредүлү жылда КПСС-тин обкомында партийный ла комсомольский үредүнинг бир неделеден 4 семинары өткөн. Партиянын горкомы ла райкомдоры баштамы партийный организацияларында 70 семинар өткүрдилер. Семинарларда кажы бир сурак аайынча үредүни канайда өткүрерин, теориянын сурактарын јүрүмле, бүдүрип турган задачаларла колбоштыарын практический үредү, блааш-тартыш болоры ажыра көргүзип јат. Јаан учурлу сурактарды шүүжерде, блааш-тартыш өткүрерде партийный комитеттердин качылары, областьтын ла аймактардын башкараачы ишчилери туружып јадылар.

Өткөн үредүлү жылда үредүни жангырта төзөөр, областьтын социально-экономический өзүмин тыгыдар сурактар аайынча аймактарда — 6, областьта — 2 методический ле научно-технический конференция өткөн. Үредүлү жылдын туркунына 5 методический бюллетень белетелди, олардо үредү өткүрери аайынча 35 шүүлтелер берилди, идеологический ишчилерге болушту материалдар јарлалды. «Звезда Алтая» ла «Алтайдын Чолмоны» газеттерде «Пропагандист» деп адалган тематический страницалар јарлалат.

Үредүни жаңырта төзөп, демократияны элбедип турган шылтуунда кезик школдордо үредү жылбилү өдөт. Шебалин аймакта ченелтелү хозяйстводо пропагандисттер программала билгир иштеп, коллективтин алдында турган задачалар аайынча керектү болгон учуралда, үредү өткүрер планды өскөртүп жадылар.

Политшколдордын пропагандисттерине хозяйствонун специалисттери болужып турулар. Кажы ла политшколго аңылу специалист көстөлгөн. Олор экономиканын теориязын билип аларына болужып, үренечи улус берген шүүлтелерди иште тузаланын башкаргылайт. Пропагандисттер ле специалисттер өмөлөжип, ишти жаңырта төзөп башкарына, биленин ле аренданын подрядына көчөтөн сурактар аайынча үренечилерге практический жакылталар белетелген. Жашөскүримнин «Позиция» деп адалган политический клубынын ижинин ченемелин Шебалин аймактын «Сельская новь» газеди жарлады.

«Алтайсуустрой» ПМК-нин, Алтыгы-Оймондогы, Кайта-нактагы совхозтордын пропагандисттери үредүни жаңырта төзөйлө, жакшы једимдерге једип алдылар.

Политсеминарларда үренечилер нациялар ортодо колбулардын сурактарын соныркап үренгилейт. Темдектезе, Турачак, Көксуу-Оозы, Шебалин аймактарда теориянын сурактарын үренгениле коштой алтай албатынын историязыла, үлгерчилердин, бичиичилердин, јурукчылардын јүрүмиле, бүдүрген иштериле соныркап таныштылар.

Политический ле экономический үредүнин системазын жаңырта төзөгөн једимдү болгонын мындый тоолор керелейт. Үредүлү жылдын туркунына үренечилер 608 практический жакылта бүдүрдилер, ишти јарандылары јанынан 467 шүүлте эттилер. Олордон 213 шүүлтени јүрүмде бүдүрген. Үредү өткөн улустаң 135 кижини мынан ары пропагандист, 197 кижини лектор ло докладчик болорына јараар эдип јөптөгөн.

Өткөн үредүлү жылда 19 мунга шыдар кижі экономический үредүнин системазында үренген. Олор арендада, бригаданын ла биленин подрядыла иштейтен ээжилерди үренип билип алдылар. Продукцияны эдип аларына канча кире чыгым болгонын, оны астадар аргаларды, кирелтени чотоорына үрендилер. Ол јанынан практический жакылталар бүдүрдилер.

Турачак аймакта Кебезендеги совхозто экономический үредү ажыра билип алганын тузаланып, мал өскүрер иште

аренданын сегис, јер ижинде үч коллектив тӱзӱгӱндӱр. Олордын иштеп алган продукцияга чыгымдар аймакта эн ле јабыс болды.

Майма аймакта Кызыл-ӱзӱктӱги совхоз-техникумда экономический ӱредӱни хозяйствонун ижиле кӱнӱ колбулу ӱткӱрип турган шылтуунда иш учун текши кирелтеден тӱлӱӱр аргалу боло берди. Совхоз-техникум 1988 јылда эткен продукцияга чыгымдарды 60 мун салковойго аstatты.

Ишти экономический эп-аргала тӱзӱп башкарарына Кош-Агаш ла Кан-Оозы аймактардын хозяйстволоры, Горно-Алтайск городто кезик предприятиелер кӱчтилер.

Је андый да болзо, ӱредӱни јангырта тӱзӱп турганын бӱт-кӱлинче алза, бу иш бӱгӱнги кӱнде бистин алдыста турган јаан учурлу социально-экономический задачаларды бӱдӱрерине, коммунисттердин, бастыра ишкӱчиле јаткандардын иште эрчимин тыгыдарына јӱмӱлтӱ этпей турганын тем-дектеер керек.

ӱредӱ кӱп учуралда бӱгӱн улусты соныркадып турган национальный, социально-экономический сурактарды кӱдӱрбей, калай ӱдӱп јат. Бӱгӱн орооннын алдында тура берген курч сурактар аайынча блаажып тартыжарга кӱп пропагандисттер белен эмес болгонын ӱредӱлӱ јылдын учында Горно-Алтайск городто, Чой, Ондой ло ӱскӱ дӱ аймактарда ӱткӱн итоговый ӱредӱлер кӱргӱсти.

КПСС-тин геркомынын ла райкомдорынын ӱредӱни јангырта тӱзӱӱри аайынча темдектелген кӱп керектер јӱрӱмде бӱтпей, чаазында артты. Семинарларга ла курстарга кезик пропагандисттер келбей јат. 1988—89 ӱредӱлӱ јылда об-ластыта ӱткӱн семинарларга Улаган аймактын пропаган-дисттеринен алдырткан улустын — 20, Ондойдон — 33, Шебалин аймактан 36 проценти келген.

Комсомолдордын политӱредӱзинде јаан једикпестер ар-канча. Майма, Кӱксуу-Оозы, Чой ло Турачак аймактарда комсомолдордын школдорында ӱренип турган јииттерди ле кыстарды сурап угарда, олордын кӱбизи ӱредӱге, анчада ла экономический ӱредӱге, јилбиркебей турганы јарталды. Олор иштин арбынын бийиктедер, продукцияны эдерине чыгымдарды астадар сурактарды, хозрасчетты билбес бол-гоны јарталган.

Јашӱскӱримнин текши культуразын бийиктедерине, со-циальный эрчимин тыгыдарына политический клубтар эм-ди тургуза тын јӱмӱлтӱ этпей турулар. Политклубтарда бӱгӱнги кӱнде јӱк ле 120 кижѝ ӱренип туру. Комсомолдор-

дын политический үредүзине тапту бичикчи, методический билгири тын, идейно-теоретический кеми бийик пропаган-дисттер керектү.

Өткөн үредүлү жылда политический ле производственный үредүни колбоштырар задача бүтпеди. Экономический бил-гирлердин кабинеттери эмдиге жок, үредү өткүрерге керек-тү технический средстволор ас.

Коммунисттердин ле комсомолдордын политический үредүзинин, ишкүчиле жаткандардын экономический үредү-зинин системазын жагырта төзөөринде өткөн үредүлү жыл-да болгон једикпес-тутактарды эмди жагы үредүлү жылга белетенип турган өйдө јоголтор задача туруп јат. Полити-ческий ле экономический үредү бистин орооннын политиче-ский системазын ла экономиказын жагырта төзөөрине, де-мократияны элбедерине, совет улусты патриотизмге ле ин-тернационализмге тазыктыраына јөмөлтө эдер учурлу.

Н. КЛИМОВ,

КПСС-тин обкомында политүредүнин Туразынын
заведующийи

КОММУНИСТТЕР БАШТААЧЫ ЈЕРДЕ

Шебалин аймакта Барагаштагы совхозтын Беш-Өзөктөги фермазынын партийный бюросы бистинг обществодо бастыра ишти ле жүрүмди жангырта төзөөри керегинде КПСС-тин Төс Комитединин жөптөриле башкарынып, коммунисттердин тоомжызын, олордын баштаачы учурын бийиктедери, ферманын ончо ишчилеринин жүрүмде ле иште эрчимин тыгыдары жанынан чокым иш өткүрип туру.

Партийный организация журт Советле, ферманын башкартузыла кожо бойынын ижин коллективте жангы аргалар табарына, кижинин ийде-чыдалын чике тузаланарына ууландырат.

КПСС-тин XXVII съездинин ле онын кийнинде КПСС-тин Төс Комитединин Пленумдарынын жөптөрүн ачык партийный жуундарда шүүжеле, олорды жүрүмде бүдүретен чокым иштерди темдектеп алдылар.

Беш-Өзөктөги ферма — Барагаштагы совхозто энг ле жааны. Ферма совхозтын јеринин 42 процентин (25,8 мунгектарды) ээленип, текши кирелтенин 40 процентке шыдарын берип јат. Коллективте 170 кижин иштейт, цеховой парт-организацияда 50 коммунист.

Экономикада керектерди ондоп аларга коллектив бойын акчала бойы јеткилдеерине, хозрасчетко көчөр деп жөптөжип алды. Фермада эткен иш учун текши кирелтеден төлөөрине көчкөн. Бастыразы 28 коллективтен 23 коллектив хозрасчетто иштейт. Малга азырал эдеечи бригада аренданын подрядыла иштеерине көчти.

Онон озо ферма јылдын ла пландарын бүдүрип болбой туратан, ишмекчилер бойлорынын аргаларына бүтпейтен. Былтырдан ала жангы эп-аргаларла: аренда, бригаданын ла биленин подрядыла иштеерине көчкөн кийнинде улус иштин учындагы једими бийик болорына јилбиркей берди.

100 тын эне мал бажына бозулар, кураандар, уулактар, кулундар алары көптөди. Азырал једижип туру. Мал өлөри астады. Эт, түк ле өскө дө продукция иштеп алар баа јабызады.

1988 жылда 1700 мун салковой кирелте алган. Иштин арбынынын өзүми ишјалдын өзүминен 22 процентке ашты.

1985 жылда текши јуунда Беш-Өзөк «элүүр јурт» болоры јарлалган. Онон улам иште дисциплина тынгыган, јуртта каршулу керектер астады. Јүрүм ончо јанынан серип, ондолып, јаранып баштаган. Улус бойына туралар тудары көптөди. Бүгүн 28 тура тудулат. Совхозтын ла ферманын администрациязы строительствого керектү материалдарла: кадула, шиферле, будукла, өскөлөриле де болужып јадылар, 50 процент јенгилтелү болуш берип јат. Јурттагы улус тура тударга бой-бойына болушкылайт. Совхозтын акчазыла 2 квартиралу база беш тура тудары пландалган.

Јуртта кажы ла кижы бажына 14 квадратный метр тура келижет, 2000-чы жылда 19,4 квадратный метрге једер. Бүгүн фермада јүк ле төрт билеге јаны тура керек.

Избирательдердин јакылтазы аайынча балдардын сады тудулган, школды кениткен, јолды јазаган. Јуртта туралар тудар кооператив төзөлгөн. Улус јуртаар туралар тудары јанынан Беш-Өзөктин ченемели Шебалин аймакка, областька таркаган.

Фермада ишмекчилердин нак коллективи иштеп јат. Улус једижип туру. Ижин таштайла, јүре берген учурал јок. Карып јажы јеткен ишчилерди солыыр улус белетелет.

Бийик ле аңылу орто үредүлү школдордо 14 кижы үренет. Бүгүн 19 јиит черүде. Школды, техникумды, училищени үренип божоткондор, черүде турган јииттер төрөл јуртына јангылайт. Табынча јуртта улустын тоозы өзөт.

Койчылардын, механизаторлордын јадын-јүрүмин, иштеер айалгазын јарандыар программа тургузылган. Јылу гараж тудулды. Малдын кажандары тудулат. Он турлуда мылча бар. Турлулардын көбизинде электричество јок болло, механизация јок. Иште бертинген учуралдар, турлуларда балдар оорып өлөри јоголды.

Фермада башкараачы ишчилерди коллектив тудары јанжыкты. Госпредприятие керегинде закон аайынча совединин председатели, арендада иштеп турган бригаданын бригадири тудулган. Башкараачы ишчилер, специалисттер, депутаттар бойынын ижи керегинде улай отчет эткилейт. Комсомолдордон ло јашөскүримнен төзөлгөн беш коллектив хозрасчетто иштеп турулар.

Цеховой парторганизацияда 50 коммунист 6 партгруппага бөлінген. 2 парторганизатор бар. Фермада бар 18 механизатордон 10 кижы коммунист, 62 койчынын ортодо 9

коммунист. Фермада ишке чыдаар бастыра улустын 30 проценти коммунисттер.

Кажы ла коммунист парторганизациядан аңылу жакару бүдүрүп јат. Цеховой парторганизациянын бюросында 7 кижилер, олардын төртүзү — ишмекчилер.

Планда алган өйдө улай ла ачык партийный јуундар өдүп јат. Кажы ла јуунда учетто турган коммунисттердин көп нургуны (80—90 проценти) туружат, 7—8 кижилер куучын айдат.

Јуундарда коллективти чочыдып турган керектер шүүжилеп јат. Совхозтын, ферманын бойындагы эдип турган иштерле коштой, јуундарда партиянын текши сурактары, келер өйлөрдө бүдүрөтөн керектер шүүжилет.

Темдектезе, «Политический ле экономический үредүни јангырта төзөөри керегинде КПСС-тин Төс Комитетинин јөбинин проегин», «Аракыдашты ла алкоолизмди јоголто-ры јанынан КПСС-тин Төс Комитетинин јөбин бүдүрүп турганы керегинде», «Јангырта төзөштин некектелери аайынча партийный организациянын эрчимин тынгыдары ла тоомјызын бийиктедери керегинде», «Коммунист биледе» ле өскө дө сурактарды шүүшкен. Текши партийный јуундарда партиянын XXVII съездинин, XIX Бастырасоюзный партийный конференциянын, КПСС-тин Төс Комитетинин Пленумдарынын јөптөрүн, СССР-дин албаты-депутаттарынын баштапкы съездинин материалдарын шүүшкен.

Бастыра јуундарда куучын айткан коммунисттер ферманын, цеховой парторганизациянын ижинде бар једикпестурактарды, јастыраларды көскө-башка айдарга кичеенгилейт. Оныла коштой оларды түргөн јоголто-ры јанынан чокым шүүлтелер эдип турадылар. Көп шүүлтелер ол ло тарый јүрүмде бүдүп јат.

Ферманын управляющийи нөк. Яковлев П. И. улуска јакшы иштеер аялга јеткилдебей турганы керегинде партийный јуунда тын критика болгон. Критикага управляющийи јөпсинеле, улус иштеер аялганы јарандырды, оларго кичеемелди тынгытты. Коммунисттер ого рекомандация береле, партияга алдылар.

Јуундарда коммунисттер эткен критиканын кийинде быјыл кышкыда турлуларда малчыларды медицинский ле культурный јеткилдеери јаранды, керектү товарларды садары көптөди.

Беш-Өзөктөги ферманын коммунисттери кажы ла керекте јозок көргүзип туралар. Кажы ла иштин учында эн јак-

шы једимдер — коммунисттерде. Темдектезе, јаш мал алып чыдадарында, түк кайчылап аларында, тирүге беске кожултарында јакшы көргүзүлөр — коммунисттерде.

КПСС-тин члендеринин ортодо иштин дисциплиназын бускан улус јок. Јуртта, эл-јоннын ортодо бастыра јакшы керектерди баштаган ла башкарган улус коммунисттер болгылайт. Оны «коммунисттер совхозтын ижинде ле эл-јоннын керектеринде турушканынын экраны» көргүзет.

Ферманын ла јурттын текши керектеринде партийный эмес улус јакшы туружып јадылар. Олордын ортодо, темдектезе, Ойношева Валентина Адыровна — эки орденле кайралдалган, көп балдарлу эне, областной Советтин депутаты, койчы киж; Чадыева Галина Михайловна — комсомолка, аймачный Советтин депутаты; Малташев Николай Крачнакович — уй кабыраачы, фермада иштеги коллективтин совединин председатели.

Беш-Өзөктө кажы ла ай сайын «Койчынын күни» өдөт. Коллективти, билени тыгыдарына јөмөлтө эдер иштер: «Адам, энем, мен — спорт сүүген биле» деген маргаандар; өскө јерлерден келген айылчыларлу алтай ойын-јыргалдар; чечендердин ле билгирлердин конкурстары ла өскө дө јаан јилбүлү иш өдөт.

Јурттагы улус киноны јилбиркеп көргүлөйт, кинопрокаттын планы јаантайын ажыра бүдет. Көп улус библиотекадан бичиктер алып кычыргылайт. Биленин ле школдын колбулары тынгыган.

Уй улустын соведи, нөкөрлик јаргы, профсоюзтын комитеди ижин тыгыттылар. Бүгүн јуртта эн ле тоомјылузы — иштеги коллективтин соведи.

Бастыра бу керектердин ортодо цеховой партийный организациянын качызы Раиса Антоновна Чоднакованын ижин агылап темдектеер керек. Јаан учурлу бу партийный иште Раиса Антоновна 12-чи јыл иштеп келди.

Беш-Өзөктөги ферманын цеховой партийный организациязы ишти јангырта төзөп башкарарына, јангы эп-сүмени таркадарына, ферманын ишчилеринин јадын-јүрүмин јарандыарына јаан ајару эдип, эрчимдү иштеп туру.

Парторганизациянын, јурт Советтин, совхозтын ла ферманын администрациязынын кичеемелиле ыраактагы јурт — Беш-Өзөк өзүп ле јаранып туру.

Н. НАХАЕВА,
КПСС-тин обкомынын ответорганизаторы

ЈААН УЧУРЛУ СЕМИНАР-ЈУУН

Бу јуукта Кан-Оозында КПСС-тин Төс Комитедининг март айдагы (1989 ј.) Пленумынын јөптөрүн јүрүмде бүдүрери јанынан областьтын партийный организацияларынын өткүретен ижи аайынча колхозтордын ла совхозтордын парткомдорынын качыларынын семинар-јууны өткөн.

Семинар-јуунда областьтын совхозторынын ла колхозторынын партийный организацияларынын качылары, КПСС-тин райкомдорынын баштапкы качылары, КПСС-тин райкомдорынын төзөмөл лө идеологический бөлүктөрүнүн заведующийлери, «Горный Алтай» агрокомбинаттын башкараачылары, колхозтордын ла совхозтордын башкараачылары, специалисттери ле арендаторлоры, ВЛКСМ-нин райкомдорынын баштапкы качылары турушкан.

Семинар-јууннын ижин КПСС-тин обкомынын баштапкы качызы нөк. Гусев В. В. башкарды. «КПСС-тин Төс Комитедининг март айдагы (1989 ј.) Пленумынын јурт јерлерде экономический колбуларды мынан ары там јарандылары аайынча јөптөрүн јүрүмде бүдүрери јанынан Туулу Алтайдын колхозторынын ла совхозторынын задачалары керегинде» докладты КПСС-тин обкомынын качызы нөк. Подкорытов А. Т. этти.

«Јурт јерде социальный задачаларды бүдүрери ле аренда иштеерин элбеде таркадары керегинде» докладты КПСС-тин Кан-Оозындагы райкомынын баштапкы качызы нөк. Тайтаков Н. М. этти.

Семинар-јуунда Јабагандагы совхозто аренда иштеерин специалисттер башкарып турганы керегинде хозяйствонун баш экономизи нөк. Ортоңулова Г. А. куучындады.

Талицадагы совхозтын парткомынын качызы нөк. Носкова Г. А. хозяйстводо аренда иштеп турган улустын ортодо идеологический иш өткүрип турганын куучындады.

Јолодогы совхозтын парткомынын качызы нөк. Кучинов А. Т. бойынын куучынында хозяйстводо аренда иштеерин таркадарында коммунисттердин учурын көргүсти.

Коллективтерди аренданың подрядыла иштеерине көчүреринде баштапкы ченемелди Кенгидеги совхозтын баш экономизи нөк. Байрышева С. В. куучындады.

Агрокомбинаттын пландайтан бөлүгинин начальниги нөк. Калачев А. С. бойынын кыска куучынында областьтын колхозторы ла совхозторы аренданың подрядыла иштеерине көчүп баштаганын, арендада иштеп турган коллективтердин једикпестерин ле једимдерин айтты.

Кош-Агаш аймакта «40 лет Октября» колхозтын парткомынын качызы нөк. Оргунова Л. Н. бойынын куучынын специалисттер ле колхозчылар јаңы экономический сагыш-шүүлтеле иштеерин јеткилдеери јанынан партийный организация өткүрип турган ишке учурлады.

Партийный комитет отделениелерде, фермаларда ла бригадаларда, цеховой парторганизацияларда, партгруппаларда иштеп турганын Қайтанактагы совхозтын парткомынын качызы нөк. Кудрявцева Н. В. куучындады.

Арендада иштеерин тыңыдары јанынан партиянын Шибалиндеги райкомынын төзөмөл-политический ижи керегинде КПСС-тин райкомынын баштапкы качызы нөк. Сарыкин В. Н., јаңы эп-аргала иштеерине көчөринде партийный ла общественный организациялардын учуры керегинде КПСС-тин Кош-Агаштагы райкомынын баштапкы качызы нөк. Ялбаков А. И., јаңы эп-аргаларла иштеп баштаарда дисциплинаны тыңыдары, кичеенбейтениле тартыжары керегинде КПСС-тин Турачактагы райкомынын баштапкы качызы нөк. Антарадонов Ю. В. куучындадылар.

Семинар-јууннын учында Туулу Алтайда бүгүңги күндеги иштин аайы ла областьтын партийный организациязынын задачалары керегинде јаан куучынды КПСС-тин обкомынын баштапкы качызы нөк. Гусев В. В. айтты.

Семинарда турушкан улус Кан-Оозы аймактын кезик јурттарында бололо, хозяйстволордын, улустын ижиле, јадын-јүрүмиле танышкан.

Майма ла Ондой аймактардын делегациялары Јабагандагы совхозто бололо, койчы Қайминнин турлузына барып јүрдилер, кирпич эдер заводтын, кой өскүреечи јаан комплекстин ижиле таныштылар. Јурт Советтин исполкомы улусты аш-курсакла јеткилдеери, јурттын социальный кебер-бүдүмин јарандырып алары јанынан иштеп турганын шиндеп көрдилер.

XXI партсъездтин адыла адалган колхозто Улаган аймактын делегациязы болды. Делегациянын члендери

колхозто социально-культурный ла производственный объекттерле: Озерной фермада гаражты, 6 јаштулар үренип баштаар тураны, орто школды, теплицаны көрдилер. Дмитрий Мендыкович Куртовтын турлузына барып жүрдилер. Делегация колхозтогы профсоюзтын комитеди јуртта јангы производственный колбулар тѳзѳѳри, колхозчылардын иштенер ајалгазын ла јадын-јүрүмин јарандылары јанынан канайда иштеп турганын шиндеди.

Чой ло Шебалин аймактардын делегациялары јангыртулар болуп, демократия элбеп турган ајалгада комсомол организациянын ижиле таныжарга Экинурда болдылар. Олор экономический кабинеттин ижиле, XXII партсъездтин адыла адалган колхозто биленин подрядына көчкѳн колхозчылардын ижиле таныштылар. Музейде, профилакторийде, балдардын садында, школдо, быттын туразында, библиотекада болдылар.

Иште јангы колбуларды јарандылары јанынан колхозтын правлениези ле партийный организация ѳткүрип турган ижин көрѳгѳ Кош-Агаш аймактын делегациязы Мѳндүр-Соккондо «Ленинский наказ» колхозтын ижиле, колхозчылардын јүрүмиле танышты. Делегациянын члендери арендада иштеп турган малчылардын турлуларында, музейде, школдо, спорткомплексте болдылар.

Турачак ла Кѳксуу-Оозы аймактардын делегациялары Кырлыктагы совхозко барала, иште јангы колбуларды таркадары, ишти башкарарын јарандылары јанынан иштедилер. Олор кымыс эдеечи фермага барып жүрдилер. Арендаторлор — Чабачакова Светлана Александровнала, Мюсов Николай Ялатовичле туштажып куучындаштылар. Медицинский профилакторийдин, теплицанын, балдардын комбинадынын, строительдердин бригадазынын ижиле, колхозчылар бойларына тура тудуп турган ченемелле таныштылар.

Семинар-јуун јаан једимдү ле тузалу ѳткѳнин анда турушкан улус темдектеп турулар.

Т. ЯИТЫНОВ

БУГУНГИ ТЕЛЕКЕЙ

1. Социализмнин најылык ороондорында

СЭВ-тинг ороондоры 1988 жылда кандый једимдерге једин алганын «Агитатордын блокнодынын» июнь айдагы номеринде көргүскенис. Анайда ок былтырғы жылда Болгария, Венгрия ла Вьетнам пландарын канайда бүдүргенин айтканыс. Бу статьяда бис өскө ороондордогы керектерди көргүзөргө турус.

ГДР-динг албаты-хозяйствозы былтыр, беш жылдыктын онын алдындагы жылдарында чылап ок, токтоду јок, турум-кай өскөннн темдектеер керек. Ишти науканын жаңы једимдерине јөмөннп тыгыдып турган шылтуунда республиканын экономикасында кандый бир бускалан болбой јат, 1988 жылда национальный кирелте, онын алдындагы жылга көрө, 3 процентке, промышленный министрстволордын продукциязы — 7 процентке өсти. Национальный кирелте жаңыс ла иштин арбынын бийиктедетени ажыра өскөн.

Машиналар эдеринде микроэлектрониканы, электронно-чотойтон аппараттарды тuzаланары, сырьедо ло материалдарда таштанчы јок болоры јанынан Германиянын Демократический республиказы телекейде эн тыг өзүмдү государстволордын кемине тендеже берди. Республика былтырғы жылда јазап алган жаңы интегральный схема — телекейде эн артык.

Былтыр ГДР-динг јурт хозяйствозынын өзүмине күннин аайы јарамыкту эмес болгон. Аштын пландалган түжүмин өскүрнп албаган. Түжүм, онын алдындагы жылдагызына көрө, 11 процентке ас јуунадылган. Бастыразы 10 миллион тонн аш јуунадала, сақырымга уруп алган. Сахарный свекланы, 1987 жылга көрө, 40 процентке ас јуунаткан. Этти ле сүтти көптөдөри бир кеминде арткан. Кажы ла уйдан сүт саап алганы, орто тооло алза, 4 мун килограмманг ашты.

Бир жылдын туркунына 219 мун жаңы квартира бүткен. Улуста узак өйгө тuzаланатан немелер көптөгөн. Кажы ла

100 биле бажына јенил јорыкту 51 автомобиль, өндү 54 телевизор, кийим јунар 97 машина келижет.

* * *

Кубада бу өдүп јаткан бешјылдыкта хозяйствоны төзөп башкарарында јастыраларды ла једикпес-тутакарды түзедип јоголтотон элбек иш өдүп јат. Бу иш Кубанын Компартиязынын III съездинин јөптөри аайынча 1986 јылда башталган.

Акча-јөөжөни, иштеер улусты чике тузаланганы ажыра ишти чике төзөөр, экономиканы тыгыдар программаны бүдүреринде республиканын ишкүчиле јаткандары баштапкы јаан једимдерге једип алдылар. Албаты-калыктын революционный билгирин тыгыдарына јаан ајару эдилет.

1988 јылда Кубада национальный кирелтенин өзүми, онын алдындагы јылга көрө, 2,3 процентке бийик болды. Андый ок кемиле республикада промышленный производство өсти. Јурт хозяйстводо өзүм — 3,7, капитальный строительство — 6,1 процент болды.

* * *

Социально-экономический өзүмде јангы једимдерге Монголия једип алды. Былтыр республиканын национальный кирелтези, 1987 јылдагызына көрө, 4,3 процентке, промышленностьтын продукциязын эдип чыгарары 8,7 процентке көптөди. Бу бешјылдыктын өткөн үч јылынын туркунына текши продукция 15,6 процентке көптөди, национальный кирелте 14 процентке өсти, өзүм тын. Андый да болзо, пландалганынан јабыс. Албаты-хозяйствонын кезик бөлүктери бойлорында бар арга-чыдалды билгир тузаланып болбой турганы, анайда ок пландашта јастыралар бар.

Монголияга экономиканын аграрный секторын јенүлү өскүргени анчада ла јаан учурлу. Республикада бүгүн бар улустын 48 проценти — 970 мунг кижии јурт јерлерде иштенип јуртайт. Араттар јакшы иштендилер. 1986—1988 јылдарда јурт хозяйствонын продукциязын јылына орто тооло иштеп алып турганы, онын алдындагы бешјылдыкка көрө, 15 процентке өсти.

Бүгүн МНР-дин јурт ишчилеринин алдында турган задача — малдын продуктивностын бийиктедери, малдан алган продукциянын чынгдыйын јарандырары. Бу задачаны јакшы

једимдерлү бүүрерге аренда таркадылат, бийик арбынду иштейтен өскө дө жаңы эп-аргалар тузаланылат.

Откөн жылда Монголияда улус јуртаар туралар, школдор, больницалар, культуранын учреждениелерин тудары элбеген. Улустын акча кирелтези көптөди, ишмекчилердин ле служащийлердин акча-јалы бийиктеди. Су-кадык корырында иштеп турган кезик улустын, садунын, балдардын учреждениелеринин ишчилеринин ишјалынын кеми бийиктедилген.

Экономикада терен реформалар Польшада болуп јат. 1988 жылда республикада экономикада тын өзүм болгон. Ол ок өйдө акчанын баазы јабызаганыла колбой тын бускалан башталган. Национальный кирелте жыл туркунына 4,5 — 5 процентке бодолду өскөн. Улустын акча-кирелтези 83,1 процентке көптөөрдө, онын јүк ле 68,4 проценти чыгымдалган.

Кезик јерлерде забастовкалар да болуп турза, индустрия үзүк јок, турумкай иштеди. Промышленность продукция эдип чыгарары 1,7 процентке ажыра бүткен. Эң ле бийик өзүм (10 процент) электротехнический ле электронный промышленностьто. Ол ок өйдө Польшанын экономиказынын баштаачы бөлүгинде — горнорудный промышленностьто таш көмүр казып алып турганы астады.

Қалганчы бир канча жыл Польшада кыралардан бийик түжүм јуунадып турала, былтыр кенете јурт хозяйствого күннин аайы јарамыкту эмес болды. 1988 жылда 25,1 миллион тонн аш (1987 жылдагызынан 6 процентке ас), 34,7 миллион тонн картошко (онын алдында өткөн жылдагызынан 4,3 процентке ас) јуунадылган.

Мал өскүрер иште керектер бир эмеш јакшы. Малдан алган продукция 2,3 процентке көптөди. Чочколордын тын-тоозы көптөди. Олордын тоозы 20 миллион тыннан ашты. 37 миллион улусту ороонго бу тоо көп эмес, је ас деп айдарга база јарабас.

Румыниянын ишкүчиле јаткандары промышленностьто, јурт хозяйстводо, экономиканын өскө дө бөлүктеринде ишти јангыртып, тыңыдып турулар. Јаңы техника ла технология тузаланылып јат. Эски предприятиялерди кенгидер, јазалдарын солыыр иш өдөт.

Бешјылдыктын үчинчи жылында Румыниянын албаты-хозяйствозында 2885 жаңы машиналар, станоктор, жазалдар, приборлор, 683 жаңы материалдар тузаланылды. Республика албаты тузаланар 446 жаңы товарлар эдип баштады. 1900 жаңы технология, механизировать ла автоматизировать эдилген системалар жазалды. Бешјылдык башталганынан ала эдип чыгарган продукциянын 48,4 проценти жаңы.

Јурт хозяйствоны материально-технический тыныдары жанынан Румынияда бирлик программа аайынча чоком иш өдүп јат. Сугарылган јерлер элбеди. Кыралардын ла одорлордын түжүмин бийиктедер иш өдөт. Аш өскүрип, жуунадып турганы 32,6 миллион тонно јетти. Ол сүреен бийик једим — кажы ла кизи бажына 1300 килограмман келижип јат.

Тыш жанындагы садуда Румыниянын једимдери јакшы. Былтыргы јылда республика өскө ороондорло садудан 4 миллиард доллар астам алала, төлүлердин көп јарымын јоголтып салды.

1988 јылдын учында баалар өспөй турган ајалгада иш јал 3,3 процентке бийиктеди. Пенсиялардын эн јабыс кечи бийиктедилди.

* * *

Чехословакияда бешјылдыктын үчинчи жылында промышленность продукция эдип чыгарары жанынан темдектелгени ажыра бүткен. Орооннын экономический арга-чыдалы токтоду јок тыныыр јолло барып јат. Промышленностьто ло јурт хозяйстводо план төс учурлу көргүзүлер аайынча бүткен. Национальный кирелте 2 процентке өсти. Јүстер тоолу жаңы эдимдер чыгарып баштаган. Микроэлектроникада жаңы једимдерге једип алган.

Кооперативтерге бириккен јурт јерлер ороонды аш-курсакла үзүк јоктон јеткилдеп туру. Чехословакиянын Компартиязынын XVII съезди социальный политикада јөптөгөн программа бүдүп јат. Улустын акча кирелтези өсти, текши тузаланар товарлар көптөди.

Ол ок өйдө Чехословакиянын экономикасында бир эмеш коомой керектер база бары билдирет. Эдип турган продукциянын технический кечи јабыс, чындыйы коомой болгоны учурайт.

СЭВ-тинг члендери ороондордо 1988 жылда экономика-нын өзүми 1987 жылга көрө, мындый:

Национальный кирелтенинг өзүми Болгарияда — 106,2 процент, Венгрияда — 100,5, Вьетнамда — 105,9, ГДР-де — 103,0, Кубада — 102,3, Монголияда — 104,3, Польшада — 105,0, Румынияда — 103,2, СССР-де — 104,4, Чехословакияда 102,5 процент.

Промышленностьтын продукциязы Болгарияда — 105,2 процентке, Венгрияда — 99,8, Вьетнамда — 108,9, ГДР-де — 103,2, Кубада — 102,4, Монголияда — 104,7, Польшада — 105, Румынияда — 103,6, СССР-де 103,9, Чехословакияда — 102,0 процентке көптөгөн.

Журт хозяйствонун продукциязы Болгарияда — 99,9 процентке, Венгрияда — 104,5, Вьетнамда — 102,3, ГДР-де — 97,0, Кубада — 103,7, Монголияда — 103,6, Польшада — 100,6, Румынияда — 102,9, СССР-де — 100,7, Чехословакияда 102,2 процентке көптөгөн.

Кижиге бажына быжу кирелтенинг өзүми Болгарияда — 103,4 процент, Венгрияда — 98,0, Вьетнамда — 103,6, ГДР-де — 104,0, Кубада — 103,0, Монголияда — 101,8, Польшада — 103,0, Румынияда — 103,3, Совет Союзта — 103,5, Чехословакияда 102,4 процент болды.

2. Пекиндеги туштажунунг кийининде

СССР-динг ле КНР-динг башчы ишчилери быжыл май айда Пекинде тушташкан кийининде эки орооннын ортодо колбулардын историясында жаңы страница ачылды. Колбулар орныгарда тургузылган баштапкы задача — СССР-де жаңыртуларга ла КНР-де кубулталарга жөмөлтө эдер амадула өмөлөжөрин элбедери.

Мында садуны тыгыдары, экономикада, наукада ла техникада өмөлөжөрин элбедери анчада ла жаан учурлу болуп јат. Ол јанынан Пекинде өткөн туштажуда чокум јөптөжип алган.

Керекти баштап тарый көрзө, јакшы болгодый. Бистинг ороондорыстынг ортодо саду 80-чи јылдар башталардан ала он катап көптөйлө, былтыргы јылда 1,85 миллиард салковойго, эмезе үч миллиард долларга јетти. Је бүгүнгиге кјүнде телекейде ороондор ортодо садунын кемиле алгачын, бу тоо кайкалду эмес. Сјүреен узун текши гранду, тынг арга-чыдалду,

коштой турган эн јаан эки социалистический государствого ол тоо не де эмес.

Китайда он жыл өткөн кубулталардын туркунына ороон-нын тыш жаындагы садузы беш катап элбейле, былтыр 100 миллиард долларга јетти. Бу тоонун јүк ле үч проценти Совет Союзла садуга келижер. Ол ок өйдө США-ла садуга — 13 проценти, Японияла — 20 проценти келижип јат.

Анайдарда, СССР-дин ле КНР-дин ортодо садуда једимдер бар аргалардан чик јок ас. Бистин ороондорыстын ортодо саду бой-бойына тын тузалу. СССР-ден Китай јаар машиналар, јазалдар барып јат. Элден озо энергетикага ла транспортко керектү машиналар ла јазалдар КНР-дин экономиказына керектү.

Китай бистин орооннон электростанциялардын јазалдарын, темир јолдын вагондорын, электровозторды, кош тартар ла јенил јорыкту автомашиналарды, анайда ок нефтепродукталарды, темирди, агашты, удобрениелерди јилбиркеп алып туру.

Бис дезе Китайдан өгндү темирлердин рудазын, автомобильдин јүстер мун тоолу аккумуляторларын, сояны ла кукурузаны, этти ле эттен јазаган курсакты, чайды, улус тузаланар көп товарларды, бөсти, торконы, көктүлү кийимдерди садып алып јадыс.

Садыжып, бой-бойына керектү товарлар алыжар аргалар көп. Је јагыс ла товарларды көптөдө алышканы советкыдат садуны тыгыдып болбойтоны јарт.

Садуда, экономикада, наукада ла техникада өмөлөжөрине јагы эп-аргалар табылып туру. Олордын ортодо эки орооннын предприятиялери, конструкторлордын бюролоры, научный шинжү өткүрөөчи институттар бойлары колбулу болгоны, ортоктожып иштеп турган предприятиялер тзөгөни анчада ла тын једимдү болуп туру.

Мынан ары садыжары ла өмөлөжөри керегинде јөптөжүлерди јагыс ла Москвада ла Пекинде тос башкарулар эдер эмес. Олор государстволор ортодо текши јөптөжүлөрлү болор. Оныла коштой СССР-дин республикалары, крайлары, областтары Китайдын провинцияларыла көнү колбулу, јүзүн-башка јөптөжүлер болор.

Андый колбулар бистин Ыраак Күнчыгыштагы јерлердин экономиказын түрген өскүрерге керектү. Китайдын түндүктеги ле күнчыгыштагы райондорына база тузалу. Ненин учун дезе, КНР-де экономиканы кубултары башталарда, өскө ороондордын капиталына гранды ачарда, орооннын күн-

чыгыжында ла түштүгинде турган провинциялар түргөн өзө берген. Талайды жараттай беш аңылу экономический зона төзөлгөн, он төрт город ачык деп жарлалган. Олор өскө ороондордын акча-жөөжөзиле түргөн өзө бергендер

Мындый айалгада талайдын жараттарынан ыраак турган райондор Совет Союзла коштой турганынын тузазын жакшы билип алдылар. Анайда, баштапкызында, СССР-дин Ыраак Күнчыгыштагы ла Сибирьдеги автономный республикалары, крайлары ла областтары КНР-дин түндүк-күнчыгыштагы провинцияларыла көнү колбуларлу болор жол ачылды. Экинчизинде, Совет Союзтын орто Азиядагы республикалары ла Казахстан Түндүк-Күнбадыш Китайда провинцияларыла, автономный райондорыла өмөлөжип, элбеде садыжып баштаар аргалу.

Экономикада өмөлөжөтөн жаңы аргалардын бирүзи — ортоктошкон предприятиелер ле производволор төзөөри. Мында СССР-ден ле КНР-ден өскө ороондор туружар аргалу.

Түндүк-Күнчыгыш Азияда көп ороондор өмөлөжөр аргалар бар деп, кыдат специалисттер айдыжат. Темдектезе, Китай, СССР, Япония, Түндүк ле Түштүк Корея ортоктожып өмөлөшкөн производство төзөөргө жараар. Онын учуры — КНР-дин ле КНДР-дин улузын, Япониянын ла Түштүк Кореянын акча-жөөжөзин ле технологиязын тузаланып, Совет Союзтын жеринде ар-бүткен байлык-жөөжөдөн продукция эдери.

М. С. Горбачев Пекинде кыдат эл-жоннын чыгартулу улузыла туштажарда КНР-ле гранда турган райондордо көп ороондор турушкан зоналар төзөөр шүүлтени жарадып турум деп айткан. Япониянын жаан компанияларынын башчылары оны угала, андый предприятиелер төзөөринде туружар болуп жөпсиндилер. Шак анайда СССР-дин жеринде КНР, КНДР, Түштүк Корея ла Япония, Совет Союз ортоктожып, өмөлөжип кожо иштеген предприятиелер төзөлөр жол ачылды.

Түндүк-Күнбадышта база жаңыс ла СССР ле КНР эмес, өскө дө ороондор, ол тоодо Күнбадыш Европанын государстволоры, олордын монополиялары өмөлөшкөн зона төзөөр арга бар. Эмди экономикада колбулар Атлантикадан Тымк теңис жаар көчүп баштаган өйдө Европанын ла Азиянын ортодо колбулар элбеп баштаар. СССР-дин ле КНР-дин ортодо колбулар тынгыганыла башталып жат. Бистин ороондор Европанын ла Азиянын, Атлантиканын ла Тымк теңистин ортодо колбулардын төзөгөзи болор.

Бу жаңыс ла амаду эмес, чокым иштин планы, програм-

мазы болуп јат. Москва Синьцзянда Усу-Алашаньхоу темир јолды өткүрерине кредит берди. Ол јол Китайдын кўнчыгыжында Ляньюньган порттон башталала, Сиань ла Урумчи өткүрө Алма-Атага келип токтоор. Эки орооннын эн узун темир јолдорын колбоштырала, Китайдан Европага эн кыска јол боло берер.

Совет Союзтын ла КНР-дин ортодо саду тынгыганы, экономикада өмөлөжөри элбеп теренжигени Азияда турган ороондордын ортодо колбуларды јарандыраына јөмөлтө эдер. СССР-дин ле Китайдын ортодо керектер ондолып башталар јеткерди јоголтор тартыжуга јарамыкту болор. Јуунын јеткири астаганыла кожо ороондор ортодо бүдүмји тыгыыр, өмөлөжөри элбеер.

3. Албатылардын текши кереги

Амыр-энчүге кўүнзеген государстволор ло албатылар узак өйдиг туркунына өөркөжип, јамандажып келгенин токтодоло, телекейлик колбуларда чек јангы јол баштаарга амадаганыла кожо јангы шўүлтелер эдилет, јаан учурлу баштанкайлар табылат. Олордын бирүзи — Европанын текши туразын төзөйтөни.

Европанын историясында јакшынак керектер көп болды. Континентте улу јаан улустын эткен ат-нерелү керектери үргүлјиге ундылбас. Је оныла коштой көп улустын каны төгүлген јаан јуулар, оок-теек јуу-согуштар, канду блааш-тартыштар Европада база көп болды. Кезик јууларга өскө континенттер база кирижип турган. Јагыс ла бу өдүп јаткан јирменчи јүсјылдыкта Европада эки катап телекейлик јуу башталган.

Эмди өткөн өйдөги болгон јеткерлү керектерден керсү түп шўүлте эдери кыйалта јоктон керектү боло берди. Бастыра телекейде культуранын ла јаан јүрүмнин төс јери болуп турган Европа амыр-энчү јүрүмдү континент болор учурлу.

Эптү-јөптү өмөлөжип јүрерге турган ончо ороондор ло албатылар өмөлөжип, Европаны бирлик ле амыр-энчү эдип аларга кичеенер өй јеткен. Континентти амыр-энчү өмөлөжөтөн јер эдип алары учун Европада ак сагышту улус тартышкалы удаган. Европада төртөн беш јыл јуу болбоды. Шак ла мында турган ороондор Хельсинкиде текши Европанын конференциясын өткүреле, јеткер јок болорын јеткил-

деер, бүдүмјини тыгыдар, өмөлөжөрүн элбедер иш баштадылар. Бу ченемелди бойына алып тузаланарга Азиянын ла өскө дө континенттердин албатылары бүгүн кичеенип турулар.

Европанын јеринде ядерный јуу-јепселди кижиликтин јүрүминен јоголтор кычыру эдилди. Анайда эдер быжу ар-га барын бүгүн бастыра улус көрүп туру. Орто ло јуугына учар ракеттерди јоголторы керегинде СССР-дин ле США-нын ортодо кол салган Договорло ядерный јуу-јепселди јоголтор иш башталды.

Бүгүн Европадагы ороондордын төс городторында Совет Союзтын ла Американын табару эдетен стратегический јуу-јепселдерин астадары, ядерный ла космический јуу-јепселди јоголторы, черүлерди ле тегин јууп-јепселди астадары, химический јуу-јепселди этпейтени ле тузаланбайтаны керегинде јөптөжүлөр белетелет, кижинин јайымдарын ла праволорын јеткилдеери ле өскө дө јаан учурлу сурактар аайынча эрмек-куучындар өдүп туру. Кыскарта айтса, Европанын текши туразын төзөп бүдүретен јолдо өмөлөжип, јангы алтамдар эдилип туру.

Европада азыйдан бери јанжыккан керектерди јангырта төзөйлө, баштаачы јерге континенттин текши јилбүлерин, јууга белетенери, јуу-јепселди көптөдөри ле черүни тыгыдары јанынан маргыжардын ордына государстволордын ла албатылардын текши јилбүлерин тургузары керегинде куучын болуп јат.

Европадагы государстволордын башчыларынын калганчы өйдөги туштажуларында, јүзүн-башка партиялардын ла эл-јоннын биригүлеринин јуундарында Европанын текши туразы кандый болотоны, оны канайда тудуп баратаны керегинде сурактарды шүүшкен. Эмди тургуза андый туранын јүк ле сомы бар.

Бүгүн баштаачы јерде јеткер јок болорын јеткилдеер сурактар туруп јат. Текши Европанын туразы болотон программада ийде-күчле коркыдары, бир биригү база өскөзиле јуулажарга белетенери болбос учурлу.

Европанын текши туразын төзөп бүдүрери јанынан Совет Союз тургускан ээжилер: Европада бар стратегический, тактический ле өскө дө ядерный јуу-јепселдерди, химический јуу-јепселдерди јоголторы, черүлерди ле тегин јуу-јепселди чик јок астадары, өскө ороондордын черүлерин бастыразын чыгарары, јуучыл биригүлерди јоголторы, космоско јуу-јепсел чыгарбайтаны, јуу-јепселди астадары ла

јоголторы керегинде эдилген јөптөжүлөр ле договорлор бүдүп турганына кату шинжү тургузары. Текши Европанын туразынын төзөгөзине салатан бу ээжилерди Михаил Сергеевич Горбачев Страсбургтагы куучынында јартаган.

Европанын јеткер јок болотон текши туразын төзөөрдө элден озо «соок јуунын» өйинде таркаган «өштүннн кеберинен», јамандажатанынан, јуучыл биригүлерге бөлингенин јоголторы кыйалта јок керектү деп, Совет Союз ла социализмнин ороондоры шүүп јадылар. Варшавадагы Договордын Организациязынын ла НАТО-нын черүлерин јоголтоло, оларды өштөжип турган биригүлерден өмөлөжөтөн биригүлер эдип алар керек.

Варшавадагы Договордын Политический консультативный комитединин июль айда Бухарестте өткөн јууны амыр-әнчүге күүнзеген политиказыла башкарынып, Европанын јеткер јок текши туразын төзөөр, континентте амыр-әнчүни тыныдар, ороондор өмөлөжөрин элбедер чоком иштердин программазын јарлады.

Совет Союз ла Варшавадагы Договорго кирип турган өскө дө социалистический государстволор ол программада айдылганы аайынча бойларынын черүлерин, јуу-јепселдерин, јууга чыгымдарды астадып баштайла, НАТО-нын члендери ороондор база анайда этсин деп кычырдылар.

Н. ТОДОШЕВ

АЗЫРАЛ БЕЛЕТЕГЕН ЛЕ АШ ЈУУНАТКАН ОЙДО КЫЧЫРАТАН ЛЕКЦИЯЛАР

1. КПСС-тин Төс Комитедининг март айдагы (1989 ј.) Пленумы тургускан аграрный политика.
2. КПСС-тин экономический политиказынын јаан учурлу сурактары.
3. Аш-курсакты көптөдөр программа — бастыра албатынын кереги.
4. Журт хозяйстводо коллективтинг подрядыла иштегенинин социально-экономический учуры.
5. Арэнданын подряды — журт хозяйстводо.
6. Журт хозяйстводо ишти башкаратан экономический аргалар.
7. АПК-ни тыгыдар јолдор.
8. КПСС-тин XXVII съездининг некелтелери аайынча бистинг областта журт хозяйствоны тыгыдар ууламјылар.
9. Журт хозяйстводо ишти тыгыдары — КПСС-тин аграрный политиказынын баш ууламјылары.
10. Туулу Алтайдын бийик јерлеринде журт хозяйствоны једимдү эдип аларында науканын учуры.
11. Кырларда өлөң эдер јерлерди ле одорлорды јарандыра ла билгир тузаланар аргалар.
12. Туулу Алтайдын өлөң эдер јерлерин ле одорлорын јарандыраы.
13. Областта көп јыл өзөр өлөңдөр үрендеп өскүрер јангы эп-аргалар.
14. Азыралды химический средствола јазаары ла кожомактап јарандыраы.
15. Азырал белетееринде јангы эп-аргалар.
16. Көп јыл өзөр өлөңнинг үренин белетеери — түжүмди бийиктедер быжу арга.
17. Азыралды белетейтен, чеберлеп корыйтан јангы технология.
18. Силостойтон культураларды: рапсты, донникти, тараанды, корнеплодторды кыралап өскүрер технология.

19. Кају јерлерди кыралайтан эп-сүме.
20. Удобрениелерди тузаланатан научный система.
21. Туулу Алтайда јердин кыртыжын корыыр система.
22. Јердин кыртыжынын түжүмин бийиктедер јолдор.
23. Областын хозяйстволорында ашты ла азыралды көптөдөр аргалар.
24. Озочылдардын ченемелин ле науканын једимдерин элбеде таркадары — аш-курсакты көптөдөр быжу арга.
25. Јиилектерди өскүрер агротехника.
26. Туулу Алтайда маала ажын ла садты өскүрери.
27. Аш-курсакты көптөдөр программаны бүдүреринде промышленный предприятиелердин болушту хозяйстволорынын учуры.
28. Аш-курсакты көптөдөр программаны бүдүреринде совет садунын учуры.
29. Туулу Алтайда малга ток азыралды көптөдөр аргалар.
30. Общественный малга ток азыралды артыкташтыра белетеер.
31. Общественный малга — тойу ла јылу кышту.

АЛТАЙЛАРДЫ XVIII ЧАКТА КАЛМЫК ЖЕРИНЕ КӨЧҮРГЕНИ

Алтай албатынын түүкизинде јарталбаган сурактар көп. Олордын бирүзи — XVIII чактын тал-ортозында орус каанга баккан алтай улусты калмык кааннын јерине көчүргени. Калмыктар дегенис XVII чакта Төс Азиядан Төмөги Эдил (Волга) јаар көчүп барган ойрот укту улус. Олордын кааны орус каанга баккан да болзо, улузын бойы башкарып, орус каанга јүк калан төлөп туратан.

1756 јылда көп алтай јайзандар орус каанга баккан. Россиянын башкарузы олорды Калмык јерине көчүрер күүндү болгон. Орус бийлер алтайларды калмыктарла јангыс укту улус, јандаган јанында да, куучындашкан тилинде де башказы јок деп бодогон. Орус каанга баккан алтайлар 1756 јылдан 1757 јылга јетире орустардын Туулу Алтайды курчай турган шибеелеринин јанында кыштаган. Калмык јерине аткарган улустын эн јаан бөлүги 1757 јылда јаан изү айдын јирме сегизинчи кўнинде Јаш-Турадан (эмдиги Бийсктен) атанган эмтир. Көчүрип бараткан улусты каруулдаарга Энден деп майорго башкарткан 569 каруулчык ла 400 абра чыгарылган.

11 августта Энденнинг көчүрип бараткан алтайлары Семиярский деп шибееге јеткен. Олордын тоозы ол тушта 3989 кижиге болгон. Көчүрткендердин кожо апарып јаткан малынын ортозында төрт јарым мунга јуук ат, јүстен ажыра төө, үч јүске јуук уй, кой ло эчки болгон.

Күс јууктап, кўндер соой берерде, көчүрип бараткан улус соокко тонгонынан, курсак јетпей турганынан ла југуш оорулардан улам кырылып баштаган. 1757 јылдын 8 октябринде көчүп бараткандар Омск деп шибееге једип келерде, јолой өлгөндөрдүн тоозы 488 кижиге болгон. Омскты өдөлө көчүрткендер Тара, Ишим деп јерлер јаар ууланган. Тобол сууда турган Звериноголовская деп шибееге јүк ле 2743 кижиге једип келген. Олордон 449 кижиге мал јок арткан. Мал јок улус торолоп өлбөзін деп, Оренбургтагы губернатор Неплюев олорго бир эмештен курсак берип тур-

зын деп јакарган. Звериноголовскаядан ала Куртамыш сууга јетире (ол эмди Курган областьтын јери) көчүрүп бараткан улусты чанакла тарткан. Куртамышта оморды кыштаткан. Јаш-Турадан атанган 3989 кижиден богор јүк ле 2626-зы јеткен. 1363 кижи јолой божоп калган.

Алтайлардын бу бөлүгинин Калмык јерине једип барганы керегинде калмык кааннын Спигын деп генералга бичиген самаразынан биледис. Калмык каан онын јерине 800 өрөкөдөн ажыра алтайлар көчүп келгенин бичиген.

Орус каанга баккан алтайлардын ортозынан көп улус крестке түшкен. Оморды арткан алтайлардан айрып, крестү калмыктар јуртаган Ставрополь деп город јаар аткарган. Ол городтын эмдиги ады Тольятти. Орус каанга баккан алтайлардын ортозында југуш оору јайылып, көп улус божоп турган. Онын учун кезик алтай улус крестке түшсебис ол оорудан аргаданар болорыс деп сананган. Крестке түшкен алтайлардын кезигин Оренбургта артырган эмир. Оморды ондо крестү калмыктардан турган черүге кошкон. 1753 јылда казахтардын олјозынан качкан алтайларды ла ойротторды крестке түшпегенче орус кааннын тергезине албас деп јоп чыккан. Онын учун казахтардын олјозынан качып, орус шибеелерге келген алтайлардын бастыразына јуугы крестке түшкен. Омордын адын орус атка солып, база ла Ставрополь ло Оренбург јаар аткарган. Архивтерде јаткан чаазындардан көрзөбис, Тандыева Көөкө деп алтай кижи крестке түжеле Тимофеева Федора деп адаткан, Кудайберди Тадаев дезе Александр Яковлев болуп калган.

1759 јылдын ноябрь айына јетире Ставропольго једип барган крестү алтайлардын ла ойроттордын эр киндиктүлеринин тоозы 1756 кижи болгон, текши тоозы, байла, үч жарым эмезе төрт мунга јуук болгон.

Калмык јерине көчүрген алтайлардын кезиги узак јылдардын туркунына чук јадып, бойынын алдындагы теленит адын јылытпаган. Темдектезе, 1903 јылда калмыктардын хошут деп атту бөлүгинин ортозында теленит деп аданып, чук јаткан 85 өрөкө улус бар болгон. Алдында алтай улустын текши ады теленит болгон ийне. Телениттер калмыктардын ортозында эмди де бар, је омор бойынын тилин ундып салган, теленит дегенин калмыктардын сөөктөринин бирүзи болор деп сананып, бойлорын теленит сөөктү калмыктар деп бодоп туру.

Г. САМАЕВ,
ГАНИИИЯЛ-дин ишчизи

ЖАҢЫ БИЧИКТЕР

«Политиздат» 1989 жылдын баштапкы жарымында көп бичиктер кепке базып чыгарды. Олордын бирүзи бистин орооннын жүрүминде болгон керектерге учурлалган. Ого «Историянын страницалары» деп адалган жуунтыга 1987—89 жылдарда «Правда» газеттин пятницалар сайын андый ок бажалыкла жарлалган материалдар кирди. Жуунты орто школдордын үренчиктерине ле институттардын студенттерине керектү.

Книганын төрт бөлүгинде партиянын ла государство-нын историясында болгон жаан учурлу керектер: 1917 жылда октябрь айдагы революция женгени, журт хозяйстводо коллективизация өткүргени, орооннын албаты-хозяйствосында индустриализация эткени. Анайда ок экинчи телекейлик жуу башталар алдында айалга шинделген. Книгада аңгылу бөлүктө В. И. Лениннин кереес жакылталары көргүзилген.

Материалдарды бичиген улус — жарлу совет ученылар: В. Наумов, В. Шелохаев, В. Журавлев, А. Ненароков, В. Данилов, В. Лельчук ла өскөлөри де. Жуунтынын редакторлоры — «Правда» газеттин баш редакторы академик В. Г. Афанасьев ле КПСС-тин Төс Комитединде марксизм-ленинизмнин институтунын директору академик Г. А. Смирнов.

Калганчы жылдарда бистин орооннын экономикасында, политический системазында ла духовный жүрүминде болуп турган революционный жаңыртуларла коштой историяда болгон көп керектерди, партиянын ла государствонын жарлу ишчилеринин учурын катап көргөн. Шак ого жаңы чыгып турган историко-партийный бичиктер учурлалды.

Башталгазы 1987 жылда «Политиздат» кепке базып чыгарган «Октябрьдагы революциянын партиясы. КПСС-тин историясы сурактарда ла карууларда» ла «Октябрьдагы революция: сурактар ла каруулар» деп адалган жуунтылар.

Көп бичиктер 1988 жылда чыкты. «Бийик үредүлү школ»

издательство «КПСС-тин историязынын страницалары. Керектер, сурактар, јастыралар» деп јуунты чыгарды. Профессор В. И. Купцовтын редакциязыла чыккан книгеге «КПСС-тин историязынын сурактары», «Коммунист», «Политический үредү» журналдарда, «Правда», «Аргументы и факты» газеттерде јарлалган материалдар кирди.

Көп јуунтылардын авторлоры јангыс ла јарлу ученыйлар эмес, анайда ок журналисттер. Темдектезе, Н. С. Хрущев керегинде эки материалды — Рой Медведев, коллективизация керегинде очеркти Отто Лацис белетеген. Бу материалдар «КПСС-тин историязынын страницалары» деп јуунтыда чыккан. Анда ок 684—700 страницаларда КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозынын (1952—1966 јј.) Президиумынын члендери керегинде материал бар. В. И. Ленинге кожо иштеген Л. Б. Каменевтин, Г. В. Зиновьевтин, Н. И. Бухариннин, А. И. Рыковтын ла өскөлөринин де јүрүми ле ижи керегинде айдылды. Л. Б. Каменев керегинде очеркти историк Д. Шелестов бичиген.

1988 јылда чыккан база эки бичикти темдектеер керек. Олордын бирүзи «Историктер блаажып турулар» деп адалды. Мында ученый-историктер партиянын ла государствонын јүрүминде болгон сурактар аайынча башка-башка шүүлтелер айдып јадылар. Олордын ортодо — Л. М. Спирин, В. П. Наумов, В. П. Данилов, В. С. Лельчук, В. В. Журавлев, А. П. Ненароков, Ю. С. Борисов, Ю. А. Поляков ла өскөлөри де. Олор Октябрьдагы революция, гражданский јуу, СССР төзөлгөни, культурный революция керегинде шүүлтелерин бичидилер.

Мында анчада ла 20—30-чы јылдардагы политический система, Сталин ле сталинизм керегинде ученый-историктердин — Ю. Борисовтын, В. Нурициннин, Ю. Хваннын шүүлтелери јилбүлү. Олор кычыраачыларды бүгүн соныркадып турган көп сурактар, темдектезе, социализм јангыс ла өзүп келген бе, совет обществонын јолында өштүлерле тартыжары, олорды истеп јоголторы кыйалта јок керектү болгон бо? 20—30-чы јылдарда партияда блааш-тартыш керегинде нени сананар ла ненин учун Сталин партияда тартыжуны курчыдып турган? Сталиннин ле оныла кожо иштегендердин јолынан өскө јол болгон бо? Сталин ле Бухарин канча кире тын тартышкан, социализмди төзөп бүдүреринде Бухарин өскө тактика көргүзер аргалу болгон бо? — деген сурактар аайынча бойлорынын шүүлтелерин айттылар.

1989 жылда кепке базылып чыккан китептердин тоозунда «Ундылган улустун ат-нерези» деп адалган эки жуунты. Китептери АПН-нин издательствозы чыгарды. Анда партиянын ла Совет государствонун 27 башчы ишчилеринин жүрүмү көргүзүлгөн. Олордун ортодо — Бухариндин, Гамарниктин, Зиновьевтин, Кондратьевтин, Крестинектин, Серебряковтун ла өскөлдөрүнүн де жүрүмү.

Н. И. Бухарин керегинде Американын китеби С. Коэндин «Бухарин. Политический биографиясы. 1888—1938» деп адалган бичиги кычыраачыларды жылбиркедер. Китептери «Прогресс» издательство чыгарды.

«Историянын сурактары аайынча бичишкени» («Переписка на исторические темы») деп адалган жуунтыга 1986—1988 жылдарда «Советская Россия» газетте андый ок текши бажалыктын алдына жарлалган материалдар кирди. Олордун ортодо Романов каандардын угу, Керенский, Троцкий, Махно, Сталин керегинде материалдар бар.

«Не болгон?» («Что это было?») деп китепте 30 — 40-чи жылдардагы жүрүм керегинде айдылат. Бичиген улус — жарлу социологтор ло историктер — Л. А. Гордон ло Э. В. Клопов НЭП, индустриализация, ороондо административно-командный система төзөлгөн керегинде бичилер. Аңылу бажалык социализмди жагыртарына учурдалды.

Быжылгы жылдын баштапкы жарымында Ю. В. Аксютин белетеген «Никита Сергеевич Хрущев. Жүрүм керегинде материалдар» деп жуунты чыкты. Ого калганчы үч жылда «Знамя», «Огонек», «Новое время» журналдарда, «Литературный газетте», «Аргументтерде ле факттарда» жарлалган материалдар кирди. Жуунтыга К. Симонов, Ф. Бурлацкий, Р. Медведев, С. Микоян, С. Михалков, Д. Гранин, А. Вознесенский, А. Стреляный, С. Хрущев бичиген материалдар кирген.

1990 жылда «Политиздат» В. И. Ленин керегинде В. Т. Логиновтун бичигин кепке базып чыгарарга белетеп салды. Жарлу историк-публицист бойынын жаңы бичигинде революцияга эн ле жеткерлү болгон өйлөрдө улу башчынын кеберин, ижин, кылык-жанын көргүсти. Китеп «Штрихи к портрету» деп адалар. Мында Лениндин революционный тартыжузыла кожо онын билезинде жүрүмүн бичиген.

«Сталиндин учурын өткүрө көдүргени» деп жуунтыда партиянын ла ороонун жүрүмүндө болгон керектер айдылар. Келер жылдын баштапкы жарымында «Факел — 1990»

(историко-революционный альманах) чыгар. Альманахта Россияда болгон үч революцияда турушкан улустын ат-нерелү керектерине учурлалган очерктер, дневниктер, фотографиялар, архивтерден алган документтер жарлалар.

Чыгарар эдип пландалган бичиктердин ортодо Ю. Борисовтын «Сталин: политический жүрүмүнөн», Г. Жаворонковтын ла Д. Казутинин «Николай Бухариннин ат-нерезин орныктырганы», В. Н. Колодежныйдын «Алексей Рыков», П. С. Кольцовтын «Ф. Ф. Раскольников: революционер ле дипломат» деп адалган книгелер бар.

«От-жалбышту революционерлер» деп серияда жети художественно-документальный книгелер чыгар. Революционерлер А. Цулукидзе, Н. Бухарин, Г. Пейне, декабрист В. Раевский керегинде жарлу бичиичилер — Л. Либединский, Л. Лиходеев, Д. Урнов, Н. Эйдельман бичидилер.

Экинчи телекейлик жуунын историязын билерге турган улуска жараар книгелер келер жылдын планында бар. Олордын бирүзи — Н. Г. Павленконын «Ада-Төрөл учун Улу жуунын түбектери ле жөнүлери: военный историктин шүүлтелери». Бичиген кижин — исторический наукалардын докторы, генерал-лейтенант жуунын баштапкы ойин жаңы документтер аайынча көргүсти. Книгеде тос аяру И. В. Сталинге, Г. К. Жуковко, А. М. Василевскийге, К. К. Рокоссовскийге эдилди.

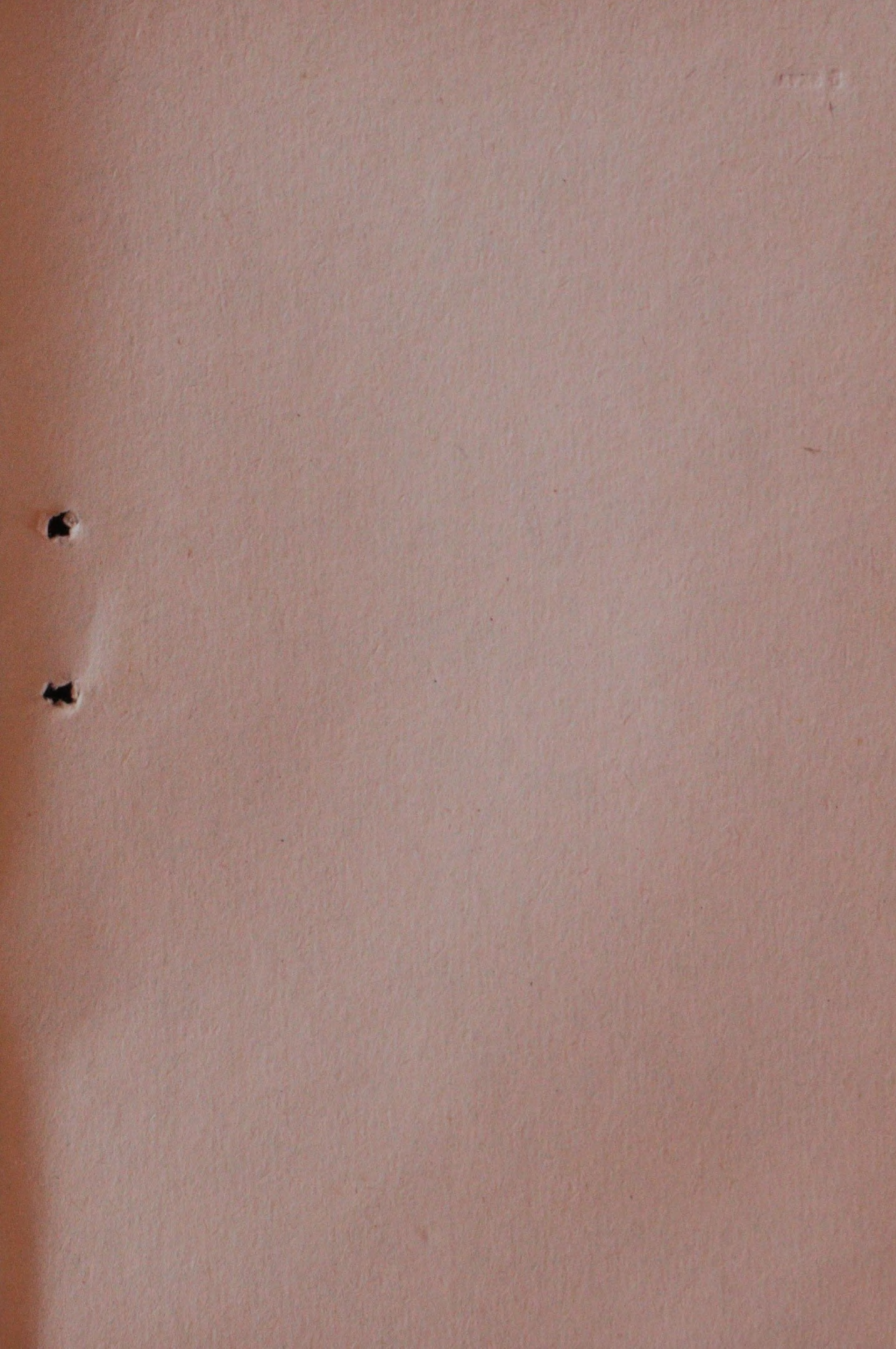
Кычыраачыларды Л. Б. Чернаянын «Сон разума порождает чудовищ» — деп книгазы соныркадар. Ондо нацисттердин башчыларынын — Гитлердин, Герингтин, Борманнын, Гиммлердин, Геббельстин, Розенбергтин, Риббентроптын политический биографиязы берилген.

Быжыл эки справочник чыгар. Бирүзинде В. И. Ленин ле кожо Совнаркомдо иштеген Н. П. Авилов, А. И. Рыков, И. А. Теодорович, А. Г. Шляпников ло өскөлөри де керегинде бичилген.

А. А. Соловьев белетеген «Съездтер ле конференциялар: справочник» үчинчи катап чыгып жат. Алдында чыккандарына көрө, мында съездтер ле конференциялар кайда, качан, кандый сурактарла өткөнин, кем доклад эткенин айтканыла кожо Тос Комитеттин члендерине, Политбюрого кемди тутканы, кандый сурактар аайынча тыг блааш-тартыш болгоны айдылган, жаан учурлу жөптөр жарлалган.

В. ПАРАЕВ,

КПСС-тин обкомында политүредүнин Туразынын консультанты

5 акча,